

Tekstilna stavka nam dokazuje, da delavstvo s samo ekonomsko borbo oziroma s sindikalno borbo, pojmovano v prvotnem strogo ekonomskem smislu, ne more več uspeti. V zadnjih letih se je vloga strokovnih organizacij pri nas občutno zmanjšala. „Uredba o določanju minimalnih mezd, sklepanju kolektivnih pogodb, poravnavanju in razsodništvu“ (l. 1937.) je z obveznim poravnavanjem in arbitražo omejila pravico do stavke in do svobodne delavske akcije. S tem posegom države v odnose med delavstvom in podjetji se boj med delom in kapitalom prenaša vedno bolj izrazito na politično področje. Delavske organizacije dobivajo pri tem čisto drug pomen in nove naloge. Vlado Vodopivec.

Politični obzornik

Sredozemlje

Uvod.

Etnografski in klimatski pogoji ter z njimi v zvezi enoten razvoj trgovine in industrije, prometa in vojaške tehnike so v novejši dobi v politični geografiji povzročili, da so poleg ustaljenih pojmov Kitajske, Indije, USA — ne oziraje se na stare teritorialne meje posameznih držav, sloneče na dinastičnih, religioznih in drugih osnovah — nastali novi geografski pojmi za cele pokrajine. Tako pozna nova politična geografija pojem Srednje Evrope, donavskega bazena, latinske Amerike itd. Eno takih političnogeografskih enot pa tvori ravno na podlagi zgodovinskega, zemljepisnega in klimatskega vidika tudi Sredozemlje.

Spričo ugodne geografske lege, milega podnebja ter okolnosti, da je bil zaprt na vse strani, je postal ravno ta bazen zibelka vsej evropski kulturi in civilizaciji. Od prvih feničanskih naselbin do punskih vojn, od „pax romanae“ do kasnejših vojnih pohodov Vandalov, Arabcev in Normanov, pa vse do ustvaritve močnega otomanskega imperija je imelo Sredozemlje v splošni, zlasti pa v zgodovini zapadne civilizacije vodilno vlogo.

Po odkritju Amerike se je težišče trgovskih poti in svetovnega gospodarstva sicer preneslo na Atlantski ocean, z razvojem gospodarstva, zlasti z nastopom imperializma v razvoju gospodarstva kapitalistično najbolj razvitih narodov pa je Sredozemlje po otvoritvi Sueškega prekopa leta 1869. zadobilo zopet tak pomen, da lahko rečemo, da je vsak dogodek v novejši svetovni zgodovini več ali manj povezan z dogodki, ki so se in ki se še bodo odigrali v tem bazenu.

Ker so vsi problemi svetovne politike tesno povezani z gospodarstvom, vidimo, da ima Sredozemlje v svetovnem gospodarstvu dvojen pomen. Prvič predstavlja vrata k bogatim afriškim in azijskim zakladom surovin, drugič so pa tudi obalne zemlje bazena samega bogate z nekimi gospodarskimi produkti. Sredozemlje je danes zakladnica Evrope, saj si brez egiptskega bombaža, maloazijskih mineralnih olj, španskih rud, severnoafriškega žita, superfosfatov in drugih surovin ne moremo zamisliti evropskega gospodarstva. Seveda niso vse obalne zemlje enako bogate; tako dajeta na primer Alžir in Tunis Franciji letno za

članov, izključenih iz S. D. S. Z. organizirala podružnica Saveza tekstilno-odečnih radnikov samostojna tekstilna strokovna organizacija socialističnega pravca. Ta je v pogledu članstva in intervencij dosegla nekaj lepih uspehov. Na protest S. D. S. Z., ki je kakor S. T. O. R. članica U. R. S. S. J., je U. R. S. S. J. podružnici delovanje prepovedal. Organizaciji sta se nato fuzionirali, vendar je članstvo začelo kmalu zapuščati S. D. S. Z.

14.670 milijonov din produktov, medtem ko dobiva Italija iz Libije le za 180 milij. din blaga.

Statistika nam pokaže, da se iz kolonialnih sredozemskih obal črpa letno:
rud za 27.050 milijonov,
bombaža za 20.000 milijonov,
žita za 28.100 milijonov,
vina za 31.200 milijonov,
raznih sadežev za 18.700 milijonov,
olja za 1.800 milijonov.

Z razvojem kapitalizma so v najnovejši dobi postale te pokrajine važne tudi za investiranje kapitalov, saj je državnik francoskega imperializma Ferry jasno izrazil to misel, rekoč: „Za bogate kraje so kolonije najbolj dobičkanosna naložitev kapitalov.“

Glede na poudarjeni dvojni pomen Sredozemlja, zlasti na to, da vodijo vse imperialne poti zapadnih velesil ravno tod, je v času, ko se razvija med imperialističnimi velesilami borba za novo porazdelitev sveta, eminentna važnost Sredozemlja več ko razumljiva. Gre torej za izključno gospodarski problem, ki ga skušajo velesile rešiti v svojo korist, seveda na račun malih narodov, ne glede na to, ali so ti narodi v Evropi ali pa v kolonijah.

Dejstvo je, da ne spada samo Sredozemsko morje v geopolitični pojem Sredozemskega bazena, temveč tudi njegovi „zalivi“, Jadransko morje, Egejsko s Črnim morjem in po otvoritvi Sueškega prekopa še Rdeče morje. In v resnici se vrši borba med zainteresiranimi silami za politični vpliv tudi v vseh onih državah, ki s svojimi obalami, odnosno zaledjem meje posredno ali neposredno na sredozemski bazen.

Ker je to vprašanje važno tudi za nas, ki nas ta borba direktno zadeva, si hočemo ogledati v kratkem napore zainteresiranih sil ob nastopu ekonomskega imperializma, ki so se začeli z delitvijo turškega imperija in ki so trajali do svetovne vojne. Nato pa bomo opisali še stanje, ustvarjeno po svetovni vojni, kakor tudi trenutno stanje prizadetih sil.

1. Borba za turško dediščino.

Otomanski imperij je segal do nedavne preteklosti od Balkana do Male Azije vzdolž obal Sredozemskega morja preko Egipta do severnih obal Atlantskega oceana. Ta orientalsko-fevdalni kolos, zgrajen na teokratski bazi, se ni mogel pravočasno prilagoditi novim gospodarskim razmeram — zastal je v gospodarskem in s tem tudi kulturnem razvoju. Zato je moral nujno razpasti ob prvih sunkih zdravih in močnih ekspanzivnih evropskih imperializmov — nosilcev novega gospodarskega reda in civilizacije. Smrtni udarec je bil temu kolosu zadan že s pomorsko bitko pri Lepanti leta 1571., ko je bila uničena njegova mornarica. Razumljivo je, da so zlasti zapadni predeli turške posesti v Sredozemlju deloma zaradi svojega naravnega bogastva, deloma kot izhodišče nadaljnjemu prodiranju proti Levanti privabljal na višji stopnji gospodarskega razvoja živeče Evropee.

Iz zgodovinsko utemeljenih razlogov sta Anglija in Francija, ki sta prehiteli ostale evropske narode v likvidaciji fevdalnega gospodarskega reda, tudi prvi začeli s kolonialno ekspanzijo v Sredozemlju. Anglija se je po zmagi nad svojimi rivali že za časa nasledstvene vojne leta 1704. usidrala v Gibraltarju in s tem vse do otvoritve Sueškega prekopa hermetično zaprla dohod in izhod iz Sredozemlja. Francija je s pritegnitvijo Korzike leta 1769. zavzela tudi strateško zelo važno oporišče v Sredozemlju.

Že tedaj je vladala v tem predelu huda rivaliteta med obema tekmečema, ki je dosegla svoj višek zlasti v napoleonski dobi. Ta boj je odločila angleška pomorska zmaga pri Trafalgaru leta 1805., ker je po tej zmagi postala Anglija za celo stoletje gospodarica oceanov in izpremenila Sredozemlje v „britansko jezero“. V tem razdobju so Angleži zasedli drugo važno strateško oporišče in sicer otok Malto.

Omenjeni usodni poraz je sicer Francoze potisnil v ozadje, vendar so skušali z „mirno“ penetracijo nadomestiti zamujeno. Najprej so se ugnezili v Alžiru, ki so ga sčasoma popolnoma zavzeli in končno anektirali.

Interesantno je, da so tedaj evropske imperialistične sile, zlasti Francozi, skušali maskirati svoje namene z verskimi motivi ter so nastopali v vlogi zaščitnikov zapadnega krščanstva, podobno kakor nastopajo v najnovejši dobi moderni evropski vladarji in državniki kot zaščitniki „zatiranih muslimanov“.

Seveda ni hotela pri tej delitvi turške dediščine oditi praznih rok tudi carska Rusija, ki se je borila za dohod do toplih morskih obal. Ta borba je tirala Ruse v tristoletno borbo, dokler se niso končno prebili do Dnjestra, odnosno do Vladivostoka in Kamčatke na Pacifiku. Tudi carska Rusija je skušala svojo ekspanzivnost maskirati z ideološkimi motivi, češ da jo vodijo pri tem idealni nagibi: zaščita zatiranih pravoslavnih kristjanov.

Ruski pritisk je bil usmerjen predvsem na Carigrad in seveda ni mogel biti všeč Angležem, ki niso mogli trpeti, da bi se pojavil nov konkurent v tem bazenu. Ko je Rusija s silo skušala likvidirati „bolnika ob Bosporu“, so mu priskočili na pomoč Anglija, Francija, Avstrija in Sardinija, torej države, ki so imele glede Turčije iste namene kakor Rusija sama, ki pa so si bile edine v tem, da se nadležni tekmeč ne spusti v Sredozemlje.

Krimska vojna (1855—1856) se je končala z ruskim porazom, katerega končni izraz predstavlja pariški mir, s katerim se je turškemu imperiju na umeten način podaljšalo življenje in celo naložilo neke „notranje reforme“, ki bi pa naj zainteresiranim silam v resnici omogočale gospodarsko eksploatacijo tega gnilega kolosa.

Če je Sredozemsko morje kot dohod k bogatim kolonialnim zemljam predstavljalo važno torišče imperialne delavnosti, je ta važnost neizmerno narasla z otvoritvijo Sueškega kanala leta 1869., ker je s tem dotlej zaprto morje na mah dobilo zvezo s svetovnimi morji, obenem pa pomenilo najkrajšo zvezo med Anglijo in njenim kolonialnim imperijem v Indiji.

Medtem so Rusi znova skušali rešiti vprašanje Carigrada oz. morskih ožin v svojo korist ter so se leta 1877. odločili za novo vojno s Turčijo, kateri so s svetoštetfanskim mirom diktirali mirovne pogoje. Vendar so se znova znašli pred koalicijo svojih tekmecev, kateri so se hočeš nočeš morali vdati, ter je tako prišlo leta 1878. do znamenitega berlinskega kongresa pod vodstvom kanclerja Bismarcka. Na tem kongresu so si zainteresirane sile sporazumno razdelile dele turškega imperija.

Rusija je dobila del Armenije z Batumom (petrolej), Anglija si je zagotovila strateško važni otok Ciper, Avstro-Ogrska Bosno in Hercegovino, Francija Tunis, medtem ko se je Nemčija zaenkrat zadovoljila s hegemonijo na kontinentu. Italija, ki je po svojem gospodarskem in vojaškem potencialu predstavljala zelo šibko državo, je seveda odšla, kakor pravi Ambrosini v svoji knjigi o Sredozemlju, „mani nette“ — praznih rok.

S tem, da je bil Tunis dodeljen Franciji, je Bismarck dosegel zgodovinsko odločitev, ki še danes kaže usodne posledice. Ker predstavlja Tunis naravni po-

daljšek Sicilije, kamor se je zlasti izseljevalo italijansko odvišno prebivalstvo, so Italijani več časa gledali prav na to pokrajino kot na kraj svoje naravne ekspanzije. Dobro vedoč za te želje, je Bismarck skupno z Angleži dosegel, da se je ravno ta pokrajina dodelila Franciji. Upal je namreč, kakor se je izrazil, da bodo Francozi po vojaškem porazu leta 1871. „pod ruševinami Kartage pozabili na katedrale v Strassburgu in Metz“, ter je bil prepričan, da je s tem obenem zasedjal seme razdora med Francoze in Italijane, ki bo slednje nujno dovedlo v nemški tabor.

Poleg tega so tudi Angleži iz čisto geografsko strateških ozirih poskrbeli, da ne pride do sodelovanja med obema sredozemskima državama, Italijo in Francijo. Zlasti je bilo zanje važno, da 145 km široki tuniški kanal med Sicilijo in Afriko ne pride v roke Italije, ker bi s tem kot lastnica obeh obal z lahkoto preprečila zvezo med zapadnim in vzhodnim Sredozemljem v primeru kakega mednarodnega konflikta. Da je Bismarck računal pravilno, so pokazali dogodki po letu 1881., ko je Francija s podporo Nemčije kakor tudi Anglije zasedla Tunis in s tem potisnila Italijo v naročje Avstro-Ogrske in Nemčije, s katero sta omenjeni državi sklenili znamenito trozvezo.

Otvoritev Sueškega prekopa in že omenjeni pomen te imperialne poti je dovedel Angleže do tega, da so skušali priti do posesti te, za njihov imperij življenjsko važne arterije. Predvsem so se začeli vmešavati v egiptске razprtije in ker so bili Francozi tudi na tem ozemlju močno zainteresirani, bi kmalu prišlo pri delitvi interesnih sfer do oboroženega konflikta. Do tega pa ni prišlo zaradi tega, ker se je tedaj pojavil na pozorišču nov konkurent in sicer Nemčija, ki se je potem, ko je dosegla hegemonijo na kontinentu, hotela uveljaviti tudi kot kolonialna sila. Sicer navaja nemški geopolitik Maull, da je neki francoska tragedija v tem, ker „Francija ni dovolj pomorska, da bi pri tem pozabila na kontinentalne interese, odnosno ni dovolj kontinentalna, da bi se odrekla svojemu udeleževanju onstran morja“ — vendar se ravno iz te trditve vidi, kako so tovrstne geopolitične ugotovitve zelo relativne, ker lahko veljajo v nekem razdobju ravno za ono stran, ki je to trditev postavila.

V nameri, da se znebita neprijetnega tekmeča, sta Anglija in Francija sklenili tajen sporazum, s katerim sta si razdelili svoji interesni sferi; ta dogovor je bil temelj kasnejšemu francosko-italijanskemu in francosko-španskemu dogovoru.

Italija se je spričo svoje geografske lege po francosko-angleškemu sporazumu znašla v neugodnem položaju. Formalno je bila članica trozveze, ki je bila prvotno sklenjena v čisto defenzivne namene. Igrala je pa v tej trozvezi podrejeno vlogo in ni imela kot pomorska država od te zveze veliko pričakovati. Še več, zveza z Avstro-Ogrsko je Italijo v vseh njenih balkanskih aspiracijah nujno vezala na status quo. Na drugi strani pa je Angleška premoč v Sredozemlju, zlasti pa gospodarska in vojaška povezanost Italije s Sredozemljem, tedanji Italiji nujno diktirala politiko zavezništva z Anglijo.

Kljub omenjenemu nesoglasju s Francijo zaradi Tunisa, sta se Italija in Francija v letih 1900—1902 slednjič le zblížali ter je prišlo med njima do sporazuma, s katerim je Italija molče odobrila zasedbo Tunisa ter privolila v nadaljnjo zasedbo Maroka po Francozih, zato si je pa izgovorila pravico do turškega Tripolisa in Cirinaiko, današnje kolonije Libije.

Seveda je Nemčija odgovorila s silno ofenzivo, ki jo je začel cesar Viljem leta 1905., ko se je pompozno izkrcal v Tangerju ter tam govoril o neodvisnem sultanatu, s čimer je sprožil maroško vprašanje. Prišlo je do konference v Algersirasu 7. aprila 1906. Na tej konferenci se je znašla Nemčija sama, ker je proti njej

stal angleško-francosko-italijanski blok ter je Nemčija kljub temu, da je Maroko obdržal še formalno neodvisnost, morala priznati to ozemlje za francosko-špansko interesno sfero. Leta 1908. je Nemčija skušala znova sprožiti maroško vprašanje. Ker se je pa znašla zopet pred koalicijo sil kakor leta 1906., je slednjič 9. februarja 1909. sklenila s Francijo pogodbo, s katero je priznala posebne politične interese Francije v tej pokrajini. Kljub tej pogodbi se Nemčija ni odrekla svojim ekspanzivnim namenom in je poslala I. 1911. svoje vojne ladje pred Agadir. Vendar je tudi tokrat Anglija s svojim vplivom podprla Francijo in s tem preprečila, da bi se Nemčija vgnezdila v Sredozemlju ali pa na obalah v bližini Gibraltarja. 4. novembra 1911. sta Francija in Nemčija v Berlinu podpisali konvencijo, s katero je Nemčija priznala Franciji Maroko, Francija pa je Nemčiji priznala neke pokrajine v Kongu, ki so mejile na nemški Kamerun.

Ko si je Francija tako zagotovila posest Maroka, je zasedeno ozemlje 30. marca 1912. spremenila v svoj protektorat ter obenem s pogodbo z dne 27. junija istega leta priznala Španiji njen delež na tem ozemlju. Kljub vsem naporom, da bi dobila tudi Tanger ob gibraltarski obali, se je ta teritorij proglašil za internacionalno cono. Na podlagi citiranih dogovorov s Francijo in Anglijo in v strahu, da bi Nemčija ne zasedla Tripolisa (Ambrosini, str. 21), je Italija 29. septembra 1911. napovedala Turčiji vojno ter 4. novembra 1911. anektirala to pokrajino, potem ko je tudi zasedla otočje Rodos in Dodekanes v Egejskem morju. 15. oktobra 1912. pride do sklenitve miru s Turčijo v Lausanni, ki se sicer nanaša samo na današnjo kolonijo Libijo ne pa tudi na zasedeno otočje.

Kakor smo videli, so Anglija, Francija in Italija — ta celo kot članica trozveze — sporazumno odbile poskus Nemčije, da bi se usidrala na zapadnih obalah Sredozemskega morja. Česar ni mogla Nemčija doseči v zapadnem Sredozemlju, je skušala doseči s svojo kontinentalno politiko v vzhodnih predelih Sredozemlja. S svojo balkansko politiko, v kateri jo je podpirala Avstro-Ogrska, je spravila nekatere balkanske države, med njimi zlasti Turčijo, v svojo popolno odvisnost.

Nemški kapital in industrija sta se vgnezdila v Turčiji ter je Nemčija prevzela nad Turčijo vlogo varuha. Seveda je štela Turčijo le toliko, kolikor je bila ogrožena s strani ostalih konkurentov, pri čemer pa je resno računala na končno delitev Turčije in v tem primeru skušala rezervirati zase predele v Mezopotamiji z zapadnimi pokrajinami do Aleksandrette, centralno Malo Azijo, Alepo in Adano. V tem namenu so Nemci dosegli tudi koncesijo za gradnjo znamenite železnice Berlin—Bagdad. Upoštevati je, da so bogati zakladi železa, bakra, plantaže bombaža, bogastvo z mineralnimi olji tvorili cilj nemške ekspanzije, ki bi naj na tem ozemlju ustvarila svoj kolonialni imperij s središčem v Aleksandretti, kakor ga je v svojih spisih zamišljal Paul Rohrbach.

Seveda sta se taki delitvi uprla London in Pariz ter se je nemški načrt delitve umaknil. Sprejeta je bila zopet teza o ohranitvi turške države. Ko pa je nemški vpliv v imenovanjem Limana von Sandersa za vojaškega poveljnika Carigrada in turškega generalnega štaba postal preočiten, se je Nemčija znašla pred skupno angleško-francosko fronto, kateri se je pridružila tudi Rusija kot stara pretendentinja na Carigrad.

Nevarnost pred nemško konkurenco v tem predelu Sredozemlja je celo zblížala stara rivala, Rusijo in Anglijo, ki sta se že leta 1907. sporazumeli glede svojih interesnih sfer v Perziji, Tibetu in Afganistanu. Prišlo je do sklenitve usodne antante med Rusijo, Francijo in Anglijo, s katero se je leta 1914. spustila Nemčija, oprta na svoje zaveznike, v usodni boj, v katerem je ravno delitev nekdanjih turških provinc kakor tudi same turške države matice igrala odločilno vlogo. Tega

boja se je udeležila Turčija kot nemška zaveznica; antantne sile so pred začetkom vojne sklenile likvidacijo te države ter si že v naprej porazdelile obsežne predele otomanskega imperija.

2. Svetovna vojna, nje izid in nova borba za porazdelitev kolonij in interesnih sfer na obalah Sredozemskega morja.

Videli smo, kako so trenja imperialističnih sil glede razdelitve posesti nekdanjega turškega imperija, torej borba za surovine in borba za osvojitve novih tržišč, bila eden glavnih vzrokov svetovne vojne. V tej borbi so ta trenja konkurenčnih kapitalističnih držav, ki so se dotlej reševala s sredstvi diplomatskih sporazumov, prešla v akuten stadij, ko so sovražni si tekmeči hoteli rešiti ta vprašanja z orožjem. V tem konfliktu med obema skupinama držav, med „centralnimi silami“ in „antanto“ je igrala važno vlogo Italija, ki je ob izbruhu svetovne vojne bila formalno še vedno zaveznica trozveze. Nemška geopolitika H. Hummel in W. Siewert navajata v svoji knjigi *Der Mittelmeerraum*, da se je znašla Italija v mučnem položaju: „Dve skupini sta se borili za odločitev: pomorski imperializem, ki je v zvezi s trozvezo zastopal kolonialno politiko in na drugi strani kontinentalni irendentizem, ki je hotel na račun Avstrije zavojevati mejo na Brennerju. Strateški oziri so odločili v tej dilemi. Zaradi svoje dolge obale, svojih nezaščitenih pristanišč in zaradi pomanjkanja surovin je Italija odvisna od pomorske sile, ki gospodari v Sredozemlju. V primeru, da bi se Italija znašla proti angleškemu in francoskemu sredozemskemu brodovju, bi bila s podporo slabotne avstro-ogrške mornarice morala doživeti blokado, ki bi se bila zanjo končala s porazom.“

To so bili motivi, ki so po mnenju obeh nemških geopolitikov odločili, da se je Italija izneverila svojima dotedanjima zaveznikoma in se udeležila vojne na strani antantinih sil. Na drugi strani pa je razumljivo, da so bile antantne sile glede na izredno važno geografsko strateško lego Italije v Sredozemlju zainteresirane na tem, da se Italija udeleži vojne na njihovi strani. Zato so bile pripravljene, nuditi Italiji neke prednosti, ki jih Avstro-Ogrska in Nemčija kljub čl. 7 pogodbe, sklenjene med Italijo, Avstro-Ogrsko in Nemčijo, Italiji nista hoteli ali mogli nuditi.

Tako pride 26. februarja 1915. do sklenitve tajne pogodbe, do „londonskega pakta“ med antantinimi silami in Italijo, po katerem bi naj bila tudi Italija udeležena pri delitvi „plena“ (Ambrosini) za primer zmage.

Pripomniti je namreč, da so si antantne sile že preje porazdelile plen. Rusija bi po tem dogovoru dobila pravico do Carigrada in ožin ter bi se ji s tem izpolnila stoletna želja pa izhodu na Sredozemlje. Francija si je zagotovila Sirijo, Anglija pa glavna pristanišča v Palestini in Mezopotamiji, oziroma protektorat nad ostalimi arabskimi državami, ki bi se naj spremenile v avtonomne države; poleg tega bi bili seveda Anglija in Francija dobili še nekdanje nemške kolonije.

Z omenjenim londonskim paktom bi Italija v primeru, da dobita Francija in Anglija nemške kolonije, dosegla poleg nekih predelov v Jadranskem morju tudi rektifikacijo svoje meje v Eritreji, Somaliji in Libiji na račun Francije in Anglije. V vzhodnem Sredozemlju so pa antantne sile poleg suverenosti na že okupiranih otokih Egejskega morja in popolne suverenosti v Libiji, garantirale Italiji za primer razdelitve Turčije „pravičen del v pokrajini, ki meji ob Adalijo in kjer si je Italija že pridobila pravice in interese, ki so bili predmet italijansko-angleške konvencije.“

Pakt je obenem izrecno predvideval, da se bodo italijanski interesi v primeru, da ne pride do popolne delitve otomanskega imperija, sorazmerno upoštevali.

To so bili torej pogoji, pod katerimi je Italija stopila v vojno na strani antantinih sil. Že med svetovno vojno so pa glavni partnerji, Anglija, Rusija in Francija, skušali izigrati svojega zaveznika, kar dokazuje sporazum, sklenjen med temi silami leta 1916. Sredi vojne vihre so si te države bodoči „plen“ na novo porazdelile, in sicer brez znanja in odobritve, da celo na račun Italije. Po tem sporazumu sta si Anglija in Francija porazdelili Sirijo, Palestino in Mezopotamijo v dve interesni coni, imenovani „A in B“ in v dve upravni coni, nazvani „modra in rdeča“. Čim je Italija izvedela za to novo delitev, je seveda protestirala in prišlo je do nove pogodbe dne 10. aprila 1917., imenovane po kraju San Giovanni di Moriana. Po tej pogodbi se je v korist Italije ustvarila na turškem teritoriju poleg že omenjenih interesnih sfer A in B še tretja sfera C, ki bi jo naj tvoril smirenski vilajet ter še ena posebna upravna cona — zelena. Čl. 8. te pogodbe je potrdil ponovno veljavnost čl. 9 londonskega pakta, po katerem bi morala Italija v primeru, da bi se delitev Turčije ne mogla izvršiti tako, kakor je bila predvidena, dobiti skupno z Anglijo in Francijo njej sorazmerno pripadajoči del.

Ta naprej dogovorjena imperialistična razdelitev plena je po končani svetovni vojni dobila svoje človekoljubno lice v obliki tako zvanih mandatov Društva narodov. Čl. 22 omenjenega pakta je ustvaril nov pojem mednarodnega mandata, po katerem so bile zmagovite velesile pooblašene, da iz „altruističnih ozirov upravljajo tiste dežele, ki zaradi svoje kulturne zaostalosti še niso sposobne same upravljati svoje teritorije, in ki potrebujejo zato že omenjeno altruistično pomoč teh velesil“.

Glede na višjo ali nižjo kulturno stopnjo teh narodov je določil pakt tri vrste mandatov: tip A, B in C. Na ta način sta dobili Anglija in Francija pod firmo B- in C-mandatov nekdanje nemške afriške kolonije, pod firmo A-mandatov Anglija Palestino in Mezopotamijo, Francija pa Sirijo in Libanon. Italija ni v vzhodnem Sredozemlju dobila ničesar, medtem ko je dobila v zapadnem delu Sredozemlja le neznatne rektifikacije svojih meja v Libiji.

Da bi rešila vsaj del tega, kar ji je bilo obljubljeno, je leta 1920. sklenila z Anglijo in Francijo posebno pogodbo, s katero si je zagotovila neke ekonomske interese na turškem ozemlju pri upravi anatolske in bagdadske železnice ter upravo premogovnikov v Herakleji, česar pa tudi ni dobila. Medtem ko sta Anglija in Francija odtrgali od otomanskega imperija teritorije, kakor sta si jih izgovorili, so italijanske interesne sfere ležale ravno na etnološko turškem narodnostnem ozemlju. Turčija se je pod vodstvom Kemal paše zdramila, zavrgla gnilo idejo otomanskega imperija, ki je bazirala na muslimanski verski skupnosti, ter omejila svojo oblast na izključno nacionalni teritorij. Kar čez noč je toliko „dozorela“, da ni potrebovala več varuštva altruističnih velesil ter je pometla na svojem ozemlju z vsemi interesnimi sferami. Pod pritiskom njene faktične vojaške moči so ji to „zrelost“ tudi velesile z mirovno pogodbo z dne 24. julija 1925. v Laussanni priznale.

Po izvršeni delitvi plena, kakor je bil kasneje sankcioniran z mirovnimi pogodbami, sta si Anglija in Francija zagotovili levji delež. Severnoafriški francoski kolonijalni imperij obsega površino 10 milij. km² s 35 milij. prebivalcev, z bazo na obali Alžira. Upoštevati je, da računajo Francozi po podatkih polkovnika Fabry-a, da bodo v bodoči vojni dale kolonialne čete 1.500.000 vojakov, od katerih bo 700.000 pozvanih iz Severne Afrike in Senegala.

Poleg tega si je Francija z mandatom v Siriji, zlasti pa s petrolejskim daljnovidom, ki so ga zgradili Angleži, zagotovila del iraškega petroleja. Angleži so namreč preko pustinje, da se izognejo težavnemu transportu in visokim tarifnim

postavkam za prevoz petroleja preko Sueza, zgradili daljnovod, ki vodi angleški petrolej iz Iraka do kraja Hit, kjer se odcepi angleški daljnovod, ki vodi preko Transjordanije v Haifo, od francoskega, ki vodi preko sirske puščave v Tripoli.

Poleg že omenjenih nemških kolonij je Anglija z novimi pridobitvami v vzhodnem Sredozemlju dosegla troje. Prvič si je s pridobitvijo Palestine, zlasti pa še s kasnejšo pogodbo, sklenjeno leta 1922. z egiptovsko vlado, zagotovila varnost poti skozi sueški prekop in tako dosegla po skoraj 80 letnem trdem boju popolno kontrolo nad to svetovnovажno trgovsko pomorsko prometno žilo.

Potem ko je Anglija leta 1899. sklenila pogodbo z Egiptom glede Sudana (bombaž), ki si ga je zagotovila z že citirano pogodbo iz leta 1904. s Francijo, ji je dala svetovna vojna možnost, da si je pridobila izključno nadzorstvo nad velevažno potjo, ki poteka od enega dela afriškega kontinenta od Nila preko Kaira v južno Afriko.

Slednjič je dosegla Anglija z dodelitvijo že omenjenih mandatov suhozemno zvezo iz Sredozemlja na perzijski zaliv, česar Nemčija s svojo kontinentalno politiko ni mogla doseči. Ta zveza ima zaradi že omenjenega petrolejskega daljnovoda v angleškem imperialnem sistemu ogromen pomen, ker dovaja po najkrajši poti mosulski petrolej v angleško pomorsko bazo Haifo. Posest te velevažne poti in s tem v zvezi varnost Sueškega prekopa, ki ga ščiti otok Ciper, kakor tudi vojaški strateški trikotnik Aleksandrija—Haifa—Ciper v zvezi s prostim prehodom skozi Dardanele (angleško-turška pogodba) ter z oporišči na grških obalah, garantirajo Angliji dominantno vlogo v vzhodnem delu Sredozemlja. Z zaščito teh imperialnih poti je nujno v zvezi tudi angleški protektorat nad Palestino. To strateško važnost Palestine za angleški imperij krijejo angleški državniki s svojo trdovratno zaščito židovskega nacionalnega teritorija, obljubljenega z Balfourjevo deklaracijo iz 1917. leta. Anglija je torej v posesti vhoda v Sredozemlje kakor tudi vseh treh poti, ki vodijo iz Sredozemlja v Azijo in Afriko.

Razumljivo je torej, da se je Italija, ki je dobila le neznatni del tega, kar ji je bilo z londonskim paktom obljubljeno, čutila prizadeto ter se je kmalu znašla v taboru držav, ki so bile z izidom svetovne vojne nezadovoljne. Pri tem se je sklicevala in se še sklicuje na določila citiranih pogodb, ki ji dajejo „pravico“ na neke teritorije. Seveda gre v tem primeru za tipične imperialistične zahteve, če se upošteva, da gre pri vseh teh vprašanjih za delitev tujih kolonialnih in polkolonialnih teritorijev. V tem pogledu bo pravilna ugotovitev kardinala Richelieu-ja, ki je, govoreč o Sredozemlju, izjavil: „Sredozemlje je dediščina, ki si vsi suvereni laste velike pravice do nje, istočasno pa je dediščina, pri kateri so pravice vseh zelo nejasne. Stari titulus na obvladovanje tega prostora ni pravica, temveč sila. Kdor hoče uveljavljati zahteve v tem morju, mora biti močan.“

Držeč se tega principa je novodobna fašistična Italija skušala zavzeti vojaško tako močan položaj, da bi bodisi na lep ali grd način prišla do svojega imperija. Do leta 1935., do Laval—Mussolinijevega pakta se je zdelo, da si bosta Francija in Italija še sporazumno uredili svoji interesni sferi, zlasti ker je italijanski imperializem obrnil svojo pozornost na Abesinijo. S tajnim dodatkom, katerega je Gayda 26. marca 1939. publiciral v časopisu „Sunday Dispatch“, je Francija garantirala Italiji proste roke v Abesiniji. Kljub temu se je Italija, ki je očitno prišla s tem v konflikt z angleškimi imperialnimi interesi, za časa abesinske vojne nenadoma znašla v konfliktu z obema sredozemskima silama, Francijo in Anglijo, oziroma formalno z Društvom narodov ter so bile v ta konflikt hočeš nočeš pritegnjene še ostale male sredozemske države. Ta konflikt je nujno zblížal dotlej izolirano Italijo z drugo revizionistično imperialno silo Nemčijo in dovedel do zna-

menite osi Rim-Berlin, katere glavni cilj je nova, „pravičnejša“ imperialna porazdelitev sveta. Opirajoč se na svojega zaveznika je začela Italija poudarjati svojo dominantno pozicijo v Sredozemlju. Medtem ko se je teorija „mare nostrum“ po izjavi italijanskega zunanjega ministra San Giuliana leta 1913. nanašala izključno na Jadransko morje in je ta izrecno izjavil, da mora ostati Sredozemlje prosto za vse narode, je že leta 1923. sprožil Mussolini krilatico „Sredozemlje sredozemskim narodom“ ter v svojem govoru z dne 28. marca 1939. imenoval Sredozemlje „italijanski geografski, historičnopolitični in vojaški življenjski prostor“. Gre torej v bistvu za čisto gospodarski boj med glavnimi imperialnimi evropskimi silami, za obvladanje, oziroma ponovno razdelitev kolonij v Afriki in Mali Aziji, ne pa morda za kakšno reševanje nacionalnih vprašanj. Sredozemlje igra v tem boju skupno s Srednjo Evropo, s katero je ta boj glede na politično porazdelitev nasprotujočih si sil nujno zezvan, važno vlogo. V tem boju je tudi španska državljanska vojna bila važen intermezzo in nam najnovejši zunanji politični dogodki kažejo, kako skušajo zainteresirane sile izboljšati svoj strateški položaj za primer novega spopada.

Usoda vseh malih balkanskih narodov, med katere je prištevati tudi naš narod, je zaradi njihovega geografskega položaja nujno povezana s temi dogodki. Le močna zveza vseh resnično svobodnih balkanskih narodov, ki bodo znali respektirati svoje medsebojne narodnostne pravice, zveza, katere osnovo tvori 9. februarja 1934. med Turčijo, Grčijo, Jugoslavijo in Romunijo sklenjeni balkanski pakt, bo mogla v vihri, ki se pripravlja, tem miroljubnim narodom zagotoviti njihovo gospodarsko in s tem tudi politično samostojnost v smislu gesla: „Balkan balkanskim narodom“.

Rud. Kyovsky.

Ob novem vozlu evropske politike

Hermann Rauschnig, bivši predsednik senata v Dantzigu, je imel pred kratkim predavanje o pravih smotrih politične akcije, ki si je zdaj izbrala Dantzig za izhodišče. Kot predstavnik svobodnega mesta Dantziga je bil Rauschnig vse do svojega odstopa leta 1934. v neposredni zvezi z odločilnimi nemškimi politikami in je tako rekoč iz prvega vira poučen o stvareh, ki so širši javnosti neznane. Zlasti pa je dragocen njegov kompleksni pogled na problem.

Današnja nemška vzhodna politika ni nič novega, temveč je povzeta po načrtu nekdanjega nemškega glavnega štaba v Kovnu v letih 1915—1917. Ta nova koncepcija je bila naravnost nekaj revolucionarnega. Vse dotlej je namreč že tradicionalna in klasična politika Nemčije in že prej Prusije varovala prijateljstvo z Rusijo in računala na njeno dobrohotno nevtralnost. V svetovni vojni pa se je to razmerje nenadoma izpremenilo in nastal je nov problem varnosti na vzhodu pred Rusijo. Nemški glavni štab v Kovnu je napravil načrt nemškega varnostnega sistema na vzhodu, berlinski geograf Penck in ekonomist Sering sta ga še poglobila in dopolnila. Penck je odkril, da zapadna Rusija geografsko ni nič drugega, kot posredno ozemlje med Rusijo v pravem pomenu besede in da je zato to ozemlje že po svoji naravi poklicano, da varuje Nemčijo. Tu je treba ustvariti varnostni pas, ki bi segal do Finske in Ukrajine, Črnega morja in Volge pod vodstvom in nadzorstvom Nemčije. Pri tem se je nemška politika že posluževala poznejših načel o samoodločbi narodov, ki jih je že Ludendorff imel za sposobna, da olajšajo zasedbo določene strateške črte. Ludendorff je hotel novo ureditev, ki bi slonela na sistemu vojaških poroštev. Ekonomist Sering je imenoval tako zvezo „Wehrverband“, ki bi pod vodstvom Nemčije vseboval tudi carinsko in denarno zvezo